

El poblat ibèric de Montbarbat (Lloret de Mar, la Selva)

MARIA DEL VILAR VILÀ, M. CARMÉ BARRACHINA,
SÍLVIA MARTÍN, M. MERCÈ NEGRE, ESTHER RAMÓN

SITUACIÓ

El poblat ibèric de Montbarbat és situat al cim de la muntanya del mateix nom, de 311 m d'altitud, que pertany a la Serralada Litoral Catalana, entre la depressió de la Selva i la mar Mediterrània, i separat de la costa uns 6,8 km (fig. 1).

Administrativament correspon als termes municipals de Lloret de Mar i Maçanet de la Selva, ambdós de la comarca gironina de la Selva.

El jaciment es troba actualment cobert per un bosc d'alzines sureres, de pins i de diversos arbustos. La zona excavada durant catorze campanyes correspon bàsicament a l'àrea sud-oest del recinte, de la qual s'ha descobert aproximadament 36 m de muralla que formen un angle de 90°, i una torre de defensa de planta rectangular adossada a la fortificació.

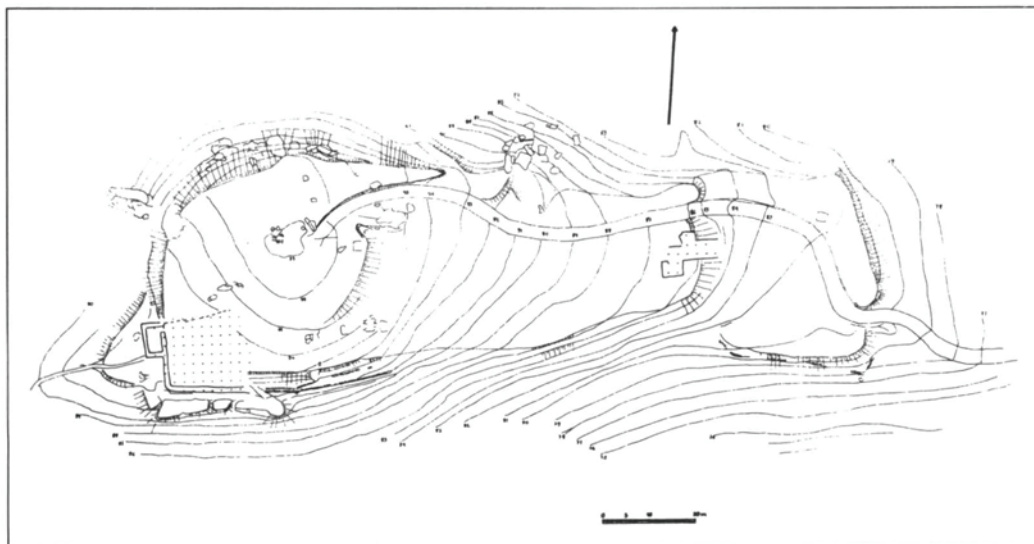

Fig. 1. Planta general del poblat.

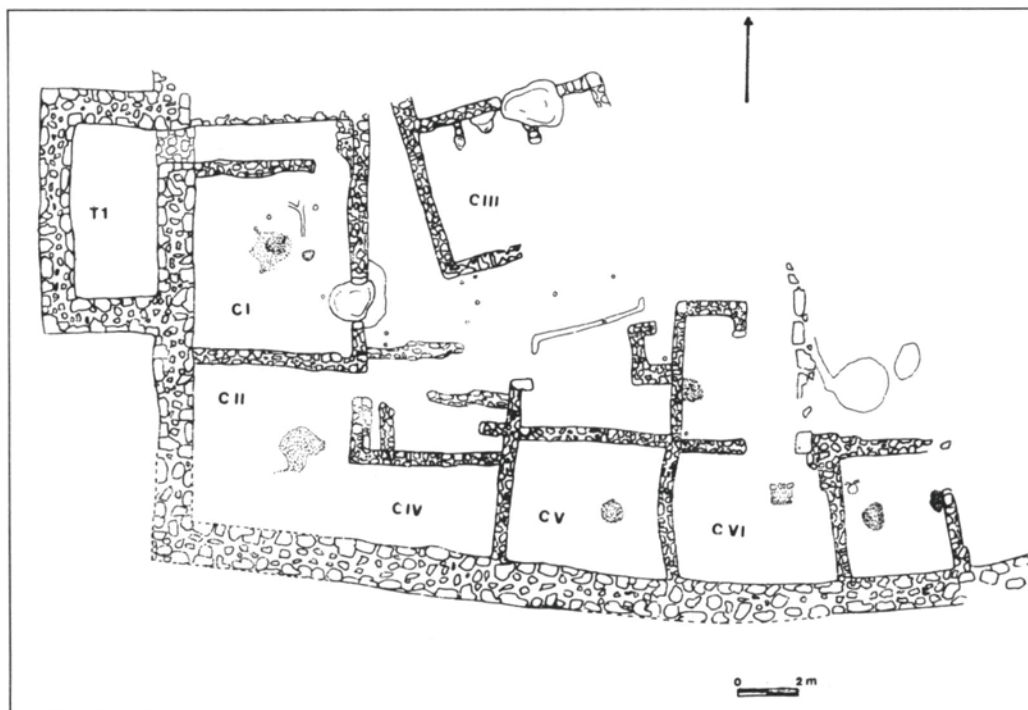

Fig. 2. Planta de les estructures excavades a l'àrea sud-occidental.

Aquesta muralla delimita una zona dins de la qual es troben diverses estructures constructives que, seguint l'esquema típic del món ibèric, recolzen a la fortificació, una al costat de l'altra, i amb parets mitgeres entre elles. També es poden identificar dos carrers, espais comuns que serveixen per relacionar les construccions internes (fig. 2).

ARQUITECTURA

Sistema defensiu

El sistema defensiu de Montbarbat és format per una muralla que descriu una forma geomètrica irregular que tanca totes les construccions, i una torre adossada a ella situada reaprofitant una antiga poterna. Encara que és l'única torre excavada, hi ha indicis almenys d'una altra, la qual cosa indica un tipus de fortificació molt freqüent al món ibèric, que combina muralles i torres, les quals o bé es repeteixen a uns certs intervals o bé es disposen dispersament en llocs estratègics.

No es coneixen altres elements defensius fora del poblat, ja que l'àrea és coberta per una abundant vegetació.

Malgrat que no s'ha identificat la pedrera de la qual procedirien els carreus, tots els elements del poblat són construïts amb pedra local, combinada amb d'altres elements peribles com ara són el fang, en forma de tàpia o de rajols crus, i la fusta.

La muralla, de la qual s'han descobert uns 40 m, és construïda directament sobre la roca o la terra, sense cap rasa de fonamentació a la major part del seu perímetre; però en els trams on hi ha més pendent, com és precisament a l'angle de muralla, hi ha una banqueta que sobresurt 0,20 m del cos principal.

És formada per un mur simple que consta d'un parament extern més acurat, amb carreus més ben escairats, un parament intern i un reompliment de pedres petites i de terra. És una construcció en sec, amb pedres més petites per encaixar els carreus. La seva amplada oscil·la entre 1,20 m i 1,50 m i la distància entre els paraments és d'entre 0,55 m i 0,85 m. L'alçària conservada és d'1,50 m.

La torre va ser incorporada a la muralla posteriorment en un lloc on s'obria una poterna d'1,10 m d'amplada que, amb la construcció de la torre, va quedar amortitzada. Aquesta torre, de planta rectangular, sobresurt 3,80 m de la muralla i té una amplada de 2,70 m i una llargada de 5,30 a 5,60 m, amb una superfície interna de 14,85 m².

És construïda directament sobre la roca, sense cap tipus de fonamentació també amb un sistema de mur simple; la seva amplada és uniforme (1,20 m) i la seva alçària és equiparable a la de la muralla.

Ni a la muralla ni a la torre es conserven restes de la part superior, que seria o bé de tàpia o bé de rajols crus.

Tampoc no es coneix cap sistema de drenatge de les aigües de pluja.

Estructures privades

Un cop construïda la muralla es planifiquen els hàbitats en funció de la defensa, en què les cases adossades al parament intern de la muralla és la tècnica característica.

En el sector excavat s'han identificat dos tipus d'habitatges: aquells que només tenen un àmbit, i uns altres compartimentats, amb diferents habitacions.

Totes estan edificades seguint el mateix sistema constructiu: un sòcol de pedra, aixecat sobre la roca, la terra o amb rasa o banqueta de fonamentació, i una paret de rajols crus o tàpia. Els sòcols són formats per dos paraments de pedra de maçoneria i un reompliment de terra i de pedres. Normalment, es tracta de pedres de dimensions diverses i no gaire ben escairades, però especialment als angles i als llindars es veu un tractament més acurat.

La presència de forats de pal indica l'ús de la fusta com a element estructural, emprat especialment per a les cobertes que, a causa de la seva composició i situació, són de fàcil i ràpida descomposició.

És molt possible que alguna d'aquestes cases tingués un segon pis, que co-

briria si no tota la superfície de la casa sí almenys una part, tal com evidencia la presència de gruixudes capes d'argila amb empremtes d'encanyissats caigudes al centre de l'habitació principal de la Casa V, per exemple.

Totes les estructures identificades com a habitatges tenen una llar, algunes fins i tot tres, que funcionarien successivament. Les llars poden ser exemptes, situades, més o menys, centralment, adossades a una paret, de forma circular o rectangular amb els angles arrodonits; la seva composició també pot variar, hi ha llars senzilles formades per capes d'argila endurides pel foc sense cap preparació prèvia, i d'altres que alternen capes amb trossos de ceràmica. Algunes presenten elements rituals com ara la disposició acurada dels fragments ceràmics d'un o diversos vasos, que no tenen sistemàticament el fons, o la presència d'un capfoguer zoomorf.

Els carrers que comunicarien les estructures privades són encara força desconeguts, tan sols s'han localitzat dues zones que es podrien identificar com a tals; aquestes no presenten cap tipus de pavimentació, només terra trepitjada en què hi ha forats de pal que podrien sostenir algun tipus de tarima o porxo.

Sistema d'aigua

En un recinte de característiques constructives diferents, delimitat per un mur d'una única filada de grans carreus de fins a 1,80 m x 1,40 m, hi ha una cisterna. Es tracta d'un dipòsit de petites dimensions, aproximadament d'1 m de diàmetre i 1 m de profunditat, amb un sistema de petites rases i reguerons excavats a la roca, i que a la vegada connecta amb una cubeta que es troba en una altra habitació situada en un nivell inferior.

També hi ha una bassa amortitzada amb la construcció de la Casa I, les parets de la qual recolzen en una gran pedra que l'omple.

Sitja

A la zona mitjana del poblat hi ha una sitja d'1,50 m de diàmetre i 1,46 m de profunditat; és integrada al poblat dins d'una habitació.

Forn

A la Casa IV hi ha un forn de petites dimensions que podria ésser d'ús domèstic. No s'ha conservat la volta; l'element més destacable és la presència d'un forat de ventilació fet en una paret que el delimita; és una obertura feta en construir la paret i està molt ben resolta.

ECONOMIA

La vida econòmica del poblat es basa principalment en una economia mixta agrícola-ramadera, al costat d'una activitat secundària formada per la caça, la pesca, la recol·lecció i una indústria complementària força rudimentària.

Si bé cal pensar en un tipus d'economia autosuficient més aviat pobre, ja que li manquen objectes de luxe (tant ceràmics com metàl·lics), hi hauria d'haver un excedent per poder intercanviar amb venedors ambulants de poblats propers a la zona o amb aquells que procedien de les colònies.

Els conreus més usuals serien els dels cereals (blat i ordi principalment), la vinya i l'olivera, els llegums i diverses espècies d'hortalisses. La ramaderia més representada, constatada per restes òssies trobades al poblat, és formada en primer lloc per ovicaprins (xai i cabra), seguida per bòvids i èquids en menor percentatge.

La caça, com a ocupació complementària, es manifesta en la troballa d'ossos d'algunes espècies de carnívors: llop, guineu, gat salvatge, senglar, etc.

La pesca no està documentada fins ara, encara que creiem que era practica-da a causa de la proximitat de la costa.

Recol·lecció de cargols i de fruits estacionals (espàrrecs, bolets, pinyons, etc.).

Més que d'una indústria cal parlar d'una activitat artesanal, en primer lloc dels productes derivats de l'economia primària: pa, begudes fermentades, oli, conserves alimentàries, formatges, pernils, etc.

Aquesta activitat no tan sols era de tipus alimentari sinó també cobria necessitats bàsiques com ara la tèxtil: treball de la llana (filat i teixit documentats a partir de les troballes de fusaioles), i possible tenyida posterior de les teles; pells adobades per elaborar calçat, peces d'abric, corretges, etc.

La fusta servia per a les construccions (bigues, portes, suports, etc.), el mobiliari, els carros i diversos útils domèstics (fusos, culleres, vasos, mànecs, etc.).

La indústria lítica és ben representada a Montbarbat, sobretot pel que fa al treball d'útils grans (mans de morter, destrals, polidors-allisadors), i en menor proporció pel que fa a les peces microlítiques de sílex i de quars. S'han trobat també trossos de molí de tipus barquiforme.

Altres materials utilitzats, dels quals, però, no en queden restes, són el vímet, el jonc i l'esparg, per confeccionar cistells, cordes, calçats, etc.

El treball de l'os és poc representat; bàsicament servia per elaborar agulles i punxons.

Quant al metall, abunden les escòries de ferro, la qual cosa implica un treball de reparació d'eines i d'armament més que una tasca de preparació de peces. L'ús del ferro va lligat amb útils relacionats amb tasques agrícoles i domèstiques, aplicacions en objectes de fusta, etc., mentre que l'ús del bronze és més selectiu i tan sols el trobem en petits objectes d'ornament personal.

La ceràmica

La ceràmica és el fòssil director. La feta a mà, més abundant, era manufacturada pels propis habitants del poblat, mentre que l'elaborada al torn procedia de tallers especialitzats foranis.

Els vasos a mà es caracteritzen per la seva funcionalitat, per la poca varietat en les formes i per la reiteració en les decoracions; s'utilitzen com a atuells de cuina i de magatzem. Les pastes i els acabats també perden qualitat respecte dels vasos elaborats durant la primera edat del ferro. Solen ésser mal fets, de parets gruixudes i de pastes grolleres, amb desgreixant gros de quars, calç, feldspat, mica i matèria vegetal. Els defectes de cocció s'aprecien en les diverses tonalitats que presenta la pasta d'una mateixa peça.

Dins de la ceràmica al torn, que constitueix els vasos de taula, els de luxe i els de magatzem, cal distingir entre la d'importació i la manufacturada en tallers indígenes de la regió.

La ceràmica importada és eminentment grega; la més antiga correspon a la ceràmica de figures roges, després arriba l'àtica de vernís negre, a la qual pertanyen un major nombre d'exemplars, si bé molts fragmentats. Aquests tipus van lligats amb el consum del vi: *krateres*, *skyphoi*, *kylikes*.

Més tard, a les darreries del segle IV aC comencem a trobar vasos procedents de tallers d'Itàlia (Taller de les Petites Estampetes) i, a la vegada, apareixen vasos de vernís negre elaborats en terrisseries del sud de la Gàl·lia, o properes als Pirineus (Taller de les Pàteres de les Tres Palmetes Radials, Petites Estampetes, etc.), la majoria de les formes segueixen la tradició de vasos per veure vi.

Trobem també imitacions locals d'aquests vasos importats, tant en les formes com en les textures (ceràmica negra mat).

D'altra banda, arriben a la regió vasos procedents del sud de França (ceràmica grisa monocroma).

La ceràmica indígena al torn trobada a Montbarbat, tant pel que fa a les pastes com a les textures, els acabats i les formes, presenta les característiques dels prototipus de l'Empordà. Pot tenir decoració pintada geomètrica, que és en aquest cas de tonalitat vermella o blanca (aquesta darrera, típica dels Indiketes).

En àmfores apareixen els dos grups més representatius, les de boca plana de tipus ibèric i les anomenades de tipus púnic i, a més, algun bocí de producció massaliota.

En tots els àmbits i els estrats del jaciment hi ha peces discoïdals (fitxes) de dimensions petites i retallades en tot tipus de ceràmica.

CRONOLOGIA

Quant a la cronologia, es constata un període d'ocupació ben datat per l'existència de ceràmiques d'importació entre el segon quart del segle IV i l'inici del segle III aC, moment en què s'abandona el poblat.

L'inici del recinte queda clar, encara que als nivells inferiors apareixen ceràmiques fetes a mà de la primera edat del ferro, i fragments d'àmfora fenícia que, si bé no endarreririen la construcció de les defenses, sí la de la presència de pobladors en aquesta zona a un moment anterior (segles VII-VI aC).

Les primeres importacions de ceràmiques gregues a l'àrea excavada (figu-

res roges) daten del segle IV aC quan es generalitzen aquestes importacions amb les ceràmiques àtiques de vernís negre. A mitjan segle IV aC es redueixen en nombre i en el darrer quart de segle comencen a arribar les produccions occidentals (itàliques, Taller de Rhode). Per tant, hi ha un espai de temps d'uns quaranta anys en què s'amortitzen les peces àtiques adquirides a la primera meitat del segle.

L'abandonament del poblat es produeix a poc a poc, sense cap indicatiu de violència ni de destrucció.

És possible que aquestes dades es refereixin només a la zona excavada, que és una part encara petita de la superfície total del jaciment, dins del qual podria continuar habitada alguna altra àrea quan aquesta zona sud-oest fos abandonada, ja que en els estrats superficials s'han trobat restes d'àmfora romana, de sigil.lata i de materials medievals.

BIBLIOGRAFIA

VILÀ, M. del V. (1981): *El poblat ibèric de Montbarbat*. Publ. del Museu Municipal de Lloret de Mar 1, Lloret de Mar.

VILÀ, M. del V. (1981): «Els jaciments ibèrics i romans en el terme municipal de Lloret de Mar», *Lloret Gaceta*, 257.

VILÀ, M. del V. (1982): «El poblament de la comarca de la Selva en època ibèrica: Sistemes defensius», XI Simposi de Prehistòria i Arqueologia Peninsular. Vic, *Ausa X/102-104*, p. 231-238.

VILÀ, M. del V. *et alii* (1984): *Poblat ibèric de Montbarbat*. Memòria de les campanyes d'excavació realitzades els anys 1981 i 1982: Habitació II. Generalitat de Catalunya, Barcelona (inèdit).

VILÀ, M. del V. i RAMON, E. (1985): Memòria del poblat ibèric de Montbarbat (Lloret de Mar-Maçanet de la Selva) corresponent a l'any 1983: Passadís I i Habitació III. Generalitat de Catalunya, Barcelona (inèdit).

VILÀ, M. del V. i RAMON, E. (1985-1986): «La ceràmica a mà del poblat ibèric de Montbarbat», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, vol. XXVIII, p. 45-71.

VILÀ, M. del V.; RAMON, E.; MARTÍN, S.; NEGRE, M. (1986): Memòria del poblat ibèric de Montbarbat (Lloret de Mar-Maçanet de la Selva, la Selva) corresponent a l'any 1984: Habitació IV. Generalitat de Catalunya, Barcelona (inèdit).

VILÀ, M. del V. (1986): «Dues gerres decorades amb pintura blanca de Montbarbat», homenatge al Dr. J. Maluquer de Motes. Institut d'Arqueologia i Prehistòria. Universitat de Barcelona (en premsa).

VILÀ, M. del V.; BARRACHINA, C.; MARTÍN, S.; NEGRE, M.; RAMON, E. (1988): *Poblat ibèric de Montbarbat*. Memòria de les campanyes d'excavació realitzades els anys 1984, 1985 i 1986: Casa V. Generalitat de Catalunya, Barcelona (inèdit).

VILÀ, M. del V.; BARRACHINA, C.; MARTÍN, S.; NEGRE, M.; RAMON, E. (1989): Memòria del poblat ibèric de Montbarbat (Lloret de Mar-Maçanet de la Selva, la Selva) corresponent a l'any 1987: Àmbit R2, Casa VI. Generalitat de Catalunya, Barcelona (inèdit).

VILÀ, M. del V. i RAMON, E. (1990): «Imitacions indígenes de les ceràmiques de vernís negre del poblat ibèric de Montbarbat (la Selva)», XXXII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Rubí, 1986.

NEGRE, M. M.; VILÀ, i M. del V. (1990): «El sistema defensiu de Montbarbat», Simposi Internacional d'Arqueologia Ibèrica, Manresa (en premsa).

VILÀ, M. del V. *et alii* (1991): *Montbarbat (1978-1986)*, Lloret de Mar (en premsa).